

LOCUL RECURSULUI PRINTRE CĂILE DE ATAC ORDINARE

THE STATUS OF APPEAL AMONG ORDINARY MEANS OF APPEAL

Vitalie JITARIUC¹
Dumitru CALENDAR²

Abstract

The criminal process ensures respect for individuals' fundamental rights and freedoms as established by international instruments and guarantees respect for the Constitution and State laws.

The basic purposes, including for the courts, is to ensure effective respect for the right to a fair trial, impartial and independent judgement without any outside influence. However, in order to fulfil the duties of the courts and the procedural guarantees established, the courts are also liable to make certain errors, either in establishing the truth or in applying the law to a specific case. Thus, some judgments adopted may seriously damage the fundamental rights of the individual, with negative effects for society and the prestige of justice.

Keywords: criminal process; access to justice; appeal; review;

Abstract

Procesul penal în finalitate asigură respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei care sunt stipulate în actele internaționale, precum și garantarea respectării Constituției și a legilor statului.

Printre obiectivele sale de bază, inclusiv pentru instanțele de judecată, este asigurarea respectării dreptului la un proces echitabil, judecarea imparțială și independentă, fără nici o influență exterioară. Or, în îndeplinirea sarcinilor ce revin

¹ Decan, Facultatea Drept și Administrație Publică, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, dr., lector universitar, e-mail: vjitariuc@gmail.com. ORCID ID: 0000 0002 9361 4460.

² Procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul, dr., lector universitar, Facultatea Drept și Administrație Publică, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, e-mail: dumitru.calendari@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8668-3345.

instanțelor judecătorești și a garanțiilor procedurale instituite, instanțele de judecată pot comite și unele erori, fie cu privire la stabilirea adevărului, fie cu privire la aplicarea legii în cazul concret. Astfel, fiind adoptate unele hotărâri judecătorești ce pot aduce prejudicii grave drepturilor fundamentale ale justițiabililor, cu efecte negative pentru societate și a prestigiului justiției.

Cuvinte- cheie: proces penal; acces la justiție; cale de atac; recurs;

Introducere³

Prin instituirea unui control judiciar prin intermediul căilor de atac se recurge din necesitatea de a preîntâmpina și a înlătura posibilele erori judiciare, pentru a realiza cât mai calitativ actul de justiție, cu remedierea eventualelor erori ce s-ar putea strecura în hotărârile instanțelor judecătorești și asigurarea ca toate instanțele de judecată să aplice uniform legea.

În opinia autorului Dongoroz V., căile de atac apar ca „*remedii procesuale în contra greșelilor ce s-ar putea ivi datorită părților sau judecătorilor în împărțirea dreptății*”. Controlul judiciar din partea instanțelor ierarhic superioare în grad celei care a pronunțat hotărârea atacată se constituie într-un mijloc de prevenire a încălcării legilor și a erorilor judiciare din partea judecătorilor fondului, astfel încât să se poată evita unele manifestări abuzive prin nesocotirea dispozițiilor procedurale și substanțiale⁴.

Recursul penal întrunește obiectivele căilor de atac, întrucât, în ipoteza constatării unor încălcări ale legii și a unor erori de fapt, instanța de control judiciar, prin casarea hotărârii atacate, va putea pronunța o hotărâre legală și temeinică, ceea ce configurează instituției recursului un efect distructiv și totodată reparator, constituind astfel o importantă garanție atât pentru stat, cât și pentru persoanele interesate în soluționarea legală și temeinică a cauzelor penale⁵.

Metodologia cercetării

Baza metodologică a acestei cercetări se fundamentează pe principiile generale ale logicii, teoriei generale a statului și dreptului, precum și ale teoriei

³ *Articol elaborat în baza Proiectului instituțional Caracterul Universal al Cercetărilor Universitare ca Garant al Promovării Valorilor Educaționale Europene, implementat în colaborare de către Universitatea Danubius din Galați (România) și Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Acțiunea cheie (Direcția) III – Studii juridice, perioada de implementare: 2022-2026.*

⁴ Văleanu C. *Cazurile de casare în recursul penal*. București: Hamangiu, 2007, pp. 1-2; Theodoru Gr. *Teoria și practica recursului penal. Ediția a 2-a revizuită*. București: Editura Hamangiu, 2007, p. 11; Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Ediția a III-a, revizuită și adăugită*. București: Editura „Universul Juridic”, 2021, pp. 308-309; Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 837-838.

⁵ Văleanu C. *op. cit.*, p. 2.

dreptului penal și a dreptului procesual-penal. În cadrul cercetării, s-au utilizat metode generale și specifice de cercetare științifică, inclusiv metoda logico-formală, metoda sistemică și metoda analitică, alături de alte modalități de cunoaștere și interpretare.

Baza teoretică a studiului se întemeiază pe o varietate de lucrări științifice din domeniul dreptului procesual penal atât a autorilor români cât și autohtoni cu privire la căile de atac și, în special, recursul. Totodată a fost efectuată analiza și comparația actelor normative din România și Republica Moldova cu referire la recursul penal.

Rezultate și discuții

1. Principii aplicabile

Legea procesual-penală a Republicii Moldova⁶ a instituit două căi de atac ordinare: apelul și recursul, și din august 2023 două căi extraordinare de atac⁷: revizuirea și **reluarea examinării cauzei penale în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate.**

În constituirea sistemului căilor de atac, legea procedural penală, în primul rând, are în vedere principiul potrivit căruia legea trebuie să prevadă toate căile de atac care sunt necesare pentru a împiedica să rămână în vigoare o hotărâre nelegală și neîntemeiată. Or, cum menționează autorul Tanoviceanu I., despre *considerațiuni* cu privire la necesitatea căilor de atac și o nouă judecată că „*ideia de control este o frână și o cheazășie în contra abuzului, arbitrariului și imperițiunei*”⁸. Astfel, asigurându-se prestigiul justiției și hotărârea judecătorească să corespundă legii, precum și pentru a se evita orice vătămare de ordin material sau moral care poate fi adusă părților din proces printr-o hotărâre care ar cuprinde erori de fapt și de drept⁹.

La limitarea principiului menționat mai sus acționează două principii: operativitatea și autoritatea de lucru judecat.

Principiul operativității presupune cerința că o hotărâre judecătorească de condamnare a unui persoane să poată fi pusă în executare cât mai repede posibil. Acest principiu acționează mai ales asupra instituirii căilor de atac ordinare, pentru a **se ajunge cât mai repede la o hotărâre definitivă și la executarea acesteia**¹⁰.

⁶ *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

⁷ *Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31.07.2023*, art.IV. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.318-321/570 din 18.08.2023.

⁸ Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală. Edițiunea a doua. Revăzut și completat. Volumul V*, București, Tip. „Curierul judiciar”, 1927, pp. 400-401.

⁹ Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău: Editura Garuda-art, 2000, p. 6. Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 838-839. Theodoru Gr. *Teoria și practica recursului penal. Ediția a 2-a revăzută*. București: Editura Hamangiu, 2007, pp. 14-15.

¹⁰ Iuga M. *op. cit.*, p. 7; Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, p. 848. Theodoru Gr. *Teoria și practica recursului penal. Ediția a 2-a revăzută*. București: Editura Hamangiu, 2007, p. 15.

Aici putem menționa și despre durata sau termenul rezonabil a desfășurării procesului penal, care se invocă în orice cauză penală.

Unii autori menționând asupra consecințelor negative asupra prevenirii și combaterii infracțiunilor ce are existența unui număr mare de căi de atac ordinare, care prelungește, uneori, inutil procesul penal și amână executarea hotărârii judecătorești¹¹.

Principiul autorității lucrului judecat, care trebuie să asigure prestigiul hotărârilor judecătorești definitive, sub prezumția legală că sunt conforme cu adevărul și legea. Instituirea de numeroase căi de atac extraordinare, care ar facilita desființarea hotărârilor judecătorești definitive, ar atrage, în mod inevitabil, neîncrederea în justiție, incertitudine cu privire la modul în care au fost rezolvate definitiv cauzele penale¹².

Nu trebuie considerat că limitările pe care principiile operativității și autorității lucrului judecat le aduc sistemului de căi de atac sunt iraționale. Prin aceasta se înțelege și se dorește o cât mai scurtă durată a procesului penal, însă nu în detrimentul unei hotărâri judecătorești legale și întemeiate, rămase definitive după un control ierarhic judecătoresc riguros. De asemenea, este necesar ca hotărârea judecătorească cu autoritate de lucru judecat să aibă o anumită stabilitate, și nu poate fi justificată menținerea unei hotărâri cu erori grave de fapt și de drept, inclusiv în situația în care această este definitivă.

2. Căile de atac, apelul și recursul penal

Pentru controlul hotărârilor judecătorești de către o instanță ierarhic superioară se folosesc căile de atac ordinare: apelul și recursul penal.

Apelul este calea de atac care promovează o a doua judecată de fond a cauzei, instanța de apel verificând, sub toate aspectele, legalitatea și temeinicia hotărârii primei instanțe. Judecata în apel, cu unele particularități, constă dintr-o nouă judecată a cauzei, cu administrarea, dacă este necesar, a noi probe în cadrul unei cercetări judecătorești, după care prin dezbateri judiciare, se discută fondul cauzei – vinovăția sau nevinovăția inculpatului, încadrarea juridică a faptei, pedeapsa, cuantumul reparațiilor civile etc.; instanța de apel, făcând o nouă apreciere a probelor, poate reforma hotărârea primei instanțe, schimbând sau modificând soluția dată anterior, dar numai în raport de persoana celui ce a declarat apel și a calității sale procesuale¹³.

¹¹ Tanoviceanu I., *op. cit.*, p. 405; Iuga M. *op. cit.*, pp. 10-11; Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 847, 916-917; Theodoru Gr. *Teoria și practica recursului penal. Ediția a 2-a revăzută*. București: Editura Hamangiu, 2007, p. 15.

¹² Theodoru Gr. *Teoria și practica recursului penal. Ediția a 2-a revăzută*. București: Editura Hamangiu, 2007, p. 15.

¹³ Iuga M., *op. cit.*, pp. 16-22; Mrejeru T., Mrejeru B. *Căile ordinare de atac în procesul penal: apelul și recursul. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*. București: Editura Universitară, 2007, pp. 14-15; Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală. Vol.2*. București, Editura „Universul Juridic”, 2015, pp. 277-324; Osoianu T., Calendari D. *Apelul penal*. București: Pro Universitaria, 2023, p.16-23; Papadopol V., Turianu C. *Apelul penal*. Casa de editură și presă „Șansa”-SRL, București, 1994, p.13-

Calea apelului nu este incidentă în orice cauză penală, cum infracțiunile care în sancțiunea nu prevăd pedeapsa sub formă de închisoare, cauze examinate în proceduri simplificate¹⁴, în materie de contravenții¹⁵, deciziile Curților de Apel și a Curții Supreme de Justiție, hotărârile pronunțate cu privire la acestea fiind susceptibile numai de recurs¹⁶.

Recursul este ultima cale de atac ordinară, parțial devolutivă și excepțional extensivă¹⁷, declarată împotriva hotărârilor date de instanțele de apel sau în prima instanță în ultimul grad de fond, destinată a repara erorile de drept substanțial sau procesual comise, pentru anularea totală sau parțială, cu sau fără trimitere spre o nouă judecare¹⁸.

Recursul poate fi folosită în orice cauză, în raport de caracterul nedefinitiv sau definitiv al hotărârii ce trebuie atacate și al temeiurilor pentru care sunt instituite¹⁹. Pe când apelul este o cale de atac specială pentru că nu poate fi exercitat împotriva hotărârilor pronunțate în prima instanță de Curtea Supremă de Justiție²⁰.

Din analiza prevederilor legii procesual penale, recursul este o cale de atac comună, care, spre deosebire de apel, este posibilă exercitarea sa în orice cauză penală, de regulă împotriva deciziei instanței de apel (potrivit art. 420 Cod procedură penală a Republicii Moldova), dar, uneori, și împotriva sentinței primei instanțe, nesusceptibile de apel, precum și împotriva încheierilor de sine stătătoare, pronunțate de aceste instanțe (potrivit art. 437 Cod procedură penală a Republicii Moldova).

31; Paraschiv C.-S. *Apelul penal*. Editura „Hamangiu”, București, 2019, p.3-14; Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 842-843; Theodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. Editura „Hamangiu”, București, 2013, pp. 653-655; Udrouiu M. *Procedură penală. Partea specială. Sinteze și grile*. Ediția 5, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2018, pp. 370-419; Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol. II*. Editura „Paidea”, București, 1994, pp. 229-276.

¹⁴ Art.364/1 și art.509 din *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

¹⁵ *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008*, art. 465. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-84/100 din 17.03.2017.

¹⁶ Art. 420 și art. 437 din *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

¹⁷ Și un mijloc de atac suspensiv. A se vedea Mrejeru T., Mrejeru B. *Căile ordinare de atac în procesul penal: apelul și recursul. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*. București: Editura Universitară, 2007, p. 127.

¹⁸ Crișu A. *Drept procesual penal. Ediția a 4-a, revizuită*. București, Editura „Hamangiu”, 2013, pp. 560-561; Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău: Editura Garuda-art, 2000, pp. 67-70; Mrejeru T., Mrejeru B. *Căile ordinare de atac în procesul penal: apelul și recursul. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*. București: Editura Universitară, 2007, pp. 126-127; Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Ediția a III-a, revizuită și adăugită*. București, Editura „Universul Juridic”, 2021, pp. 368-369; Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală. Edițiunea a doua. Revăzut și completat. Volumul V*, București, Tip. „Curierul judiciar”, 1927, pp. 501-502; Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 950-952; Theodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. Editura „Hamangiu”, București, 2013, pp. 667-716; Udrouiu M. *Procedură penală. Partea specială. Sinteze și grile*. Ediția 5, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2018, pp. 496-525; Lapteacru V., Martîncic E. *Advocat v casaționom i nadzornom proizvodstve po ugovnîm delam*. Chișinău: Inconcom, 1994, p. 55.

¹⁹ Art. 427 și art. 444 din *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

²⁰ Art. 437 alin.(1) pct.3) din *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

3. Repere istorice

Pentru a înțelege locul recursului între căile de atac vom face referire la unele repere istorice precum și la opiniile expuse asupra necesității existenței unei singure căi de atac ordinare.

Autorul Tanoviceanu I. menține ferm poziția împotriva modului cum a fost reglementat apelul în Codul de procedură penală al României din 1864: „*negreșit că se pot aduce argumente multe și pentru și contra apelului; credem însă că nu se poate invoca un singur argument în favoarea sistemului astăzi dominant în Europa, de a nu se admite apelul în afacerile penale cele mai mari, și a se admite apelul numai în cele mijlocii. Aceasta este o adevărată aberațiune*”²¹.

Aceași părere o împărtășește și cercetătorul Dongoroz V., precum că apelul trebuie de menținut, argumentând că promptitudinea în realizarea justiției penale este recomandată, dar nu în detrimentul calității judecății, or apelul ar constitui o garanție pentru înlăturarea erorilor de fapt și de drept.

La rândul său autorul Pop T., argumentează în susținerea apelului: „*A desființa apelul înseamnă a desființa cea mai populară, mai frecventă și mai eficace cale de atac. A limita căile ordinare de atac la recurs înseamnă a menține calea de atac cea mai formalistă, mai dificilă și mai puțin accesibilă justițiabililor neinformați în materia dreptului*”. Tot acest autor susține că doctrina este în favoarea desființării apelului, cu argumentul că, deși apelul este util, constituind o garanție pentru justiție, nu este însă o necesitate organică, fiind pasibilă inexistența sa, așa cum în materie de contravenții și crime nu este apel, recursul însă ar fi o necesitate organică a sistemului procesului penal, de aceea nu poate lipsi dintr-un sistem procesual²².

Articolul 123 alin. ultim, din Constituția României din 1923, a stipulat principiul potrivit căruia „*dreptul la recurs în casare este de ordin constituțional*”²³, și respectiv printr-o lege ordinară nu se putea de desființat această cale de atac²³.

Constituția României din 27 martie 1923 a fost înlocuită în 1938 cu altă lege constituțională, numită Constituția lui Carol al II-lea. Concomitent a fost adoptată o nouă lege procesual penală. Potrivit practicii judiciare a Înaltei Curți de Casație și Justiție s-a pus accent foarte mare pe prevederile constituționale, și anume s-a evidențiat ca principiu de înfăptuire a justiției - asigurarea accesului liber la justiție²⁴.

Prin reglementările Codului de procedură penală al României din 1936 recursul și-a păstrat caracterul de anulare pentru calea de atac, deoarece constatarea comiterii unei nulități de formă sau de fond atrăgea casarea hotărârii atacate. Cu toate acestea, legea procesuală a prevăzut dreptul instanței de recurs prin prisma

²¹ Tanoviceanu I. *op. cit.*, p. 445.

²² Theodoru G. *Teoria și practica recursului penal. Ed a 2-a revăzută*, București: Hamangiu, 2007, p. 22.

²³ *Ibidem*, p.22-23.

²⁴ Rusanovschi I., Grama D. *Unificarea legislativă în folosirea căilor de atac în Basarabia după adoptarea constituției din 27 martie 1923*. În: Studii Juridice Universitare, 2015, nr. 3-4(31-32), pp. 154-161.

temeiurilor de casare stipulate, să dispună și casarea hotărârii instanței de judecată cu invocarea concomitentă a fondului, precum și schimbarea ori modificarea soluției instanței de fond prin soluționarea cauzei penale direct de către instanța de recurs. Astfel, recursul a devenit și o cale de atac de reformare. Codul din 1936 atribuia în competența Curții de Casație dreptul de a pronunța casarea hotărârii atacate fără a face o trimitere în cazurile prevăzute de lege, (art. 448): când învinuitul a fost condamnat pentru fapte neprevăzute de lege sau acoperite de autoritatea lucrului judecat, prescripție sau orice caz de stingere a acțiunii penale; când s-a primit o cale de atac introdusă peste termenul prevăzut de lege sau folosită de o persoană fără calitate; când decizia atacată consista dintr-o dispoziție neadmisă de lege²⁵.

Codul de procedură penală al României din 1968 a instituit un control judiciar integral de către instanța de recurs, atât asupra respectării dispozițiilor legale, cât și asupra modului în care prima instanță a reținut faptele cauzei. Perfecționarea reglementării a creat dreptul instanței de recurs de a verifica hotărârea recurată atât sub aspectul legalității, cât și al temeiniciei acesteia, dar și verificarea întregii activități de urmărire penală și de judecată care a dus la luarea hotărârii²⁶.

Căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești se exercită în condițiile legii, astfel că este inadmisibil un nou recurs formulat împotriva deciziei pronunțate de către instanța de recurs²⁷.

După alipirea pe 12 mai 1812 la Imperiul Rus a teritoriului dintre Prut și Nistru, în justiția din Basarabia s-au produs treptat schimbări esențiale. Inițial, pentru o anumită perioadă, instituțiile juridice autohtone au fost păstrate. Instanțele judecătorești erau organizate în judecătorii, curți de apel și Curtea Supremă a Imperiului Rus. Judecătorii din ținuturi, ca instanțele de fond, cu sediile în toate centrele de județ. În Chișinău a fost instituit Tribunal criminalicesc și politicesc, care examina apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătoreștilor. Hotărârile tribunalului respectiv puteau fi atacate cu apel la Consiliul Suprem. Ulterior prin Ucazul din 08 aprilie 1869 provincia Basarabia a fost încorporată în circumscripția Curții de Apel Odessa. Sistemul căilor de atac era format din contestația, apelul, recursul și revizuirea.

Recursul – calea de atac numită și apelul la senat, a fost instituită la 29 aprilie 1818 fiind o inovație procedurală pentru Basarabia, or anterior hotărârile tribunalului nu puteau fi atacate la o instanță supremă. Între 29 aprilie 1818 și 03 august 1825

²⁵ Văleanu C., *op.cit.*, pp. 2-10.

²⁶ Ibidem, p. 14.

²⁷ Sentințele penale au fost pronunțate de către instanțele judecătorești care au soluționat chestiunile prevăzute în lege. Sentințele au fost atacate cu recursul și instanța ierarhic superioară a respins recursurile cu menținerea sentințelor în vigoare. Împotriva deciziilor pronunțate condamnații au declarat recursuri care au fost considera te ca inadmisibile. Condamnații au formulat recursuri împotriva unor decizii pronunțate de tribunale în soluționarea recursurilor declarate de aceleași condamnați împotriva sentinței prin care judecătoria a soluționat chestiunile necesare. *Decizia Curții de Apel București, Secția I penală, nr.930 din 14.06.2007; Decizia Curții de Apel București, Secția a II-a penală și pentru cauze cu minori și familie, nr.783 din 16.06.2008.* A se vedea Mera L., Rog L. *Recursul în procesul penal. Practica judiciară.* București: Hamangiu, 2009, pp. 1-2.

hotărârile adoptate de Tribunalul Chișinău puteau fi atacate la Consiliul Suprem basarabean, cu sediul la Chișinău. Ulterior, apelurile erau declarate cu depunerea lor la Tribunal, care, după traducerea dosarului în limba rusă îl transmitea la al doilea Departament de pe lângă Senatul din Sankt-Petersburg.

Pe parcursul anilor 1857-1878, județele cu Tribunalele de la Chișinău, Cahul și Ismail s-au aflat în componența României, și în legătură cu aceasta aici a fost aplicată legislația procedurală română și prevederile Regulamentului Organic, după Constituția din 1866. În circumscripția Curții de Apel Galați intra Tribunalul Ismail. Tribunalul Cahul respectiv în circumscripția Curții de Apel Iași. Tribunalele Cahul și Ismail au fost desființate după revenirea Basarabiei în componența Imperiului Rus, după semnarea Tratatului de la Berlin, cu includerea ambelor județe sub jurisdicția Tribunalului din Chișinău. Începând cu 24 ianuarie 1879 în toate cauzele penale se aplica legislației penală rusă²⁸.

Modificări au intervenit după anul 1919, mai precis de la începutul anului 1919, când Codul penal și Codul de procedură penală din România au fost extinse pe teritoriul Basarabiei, iar căile de atac care se aplicau în materie penală erau cele prevăzute de procedura penală românească fără excepții. În scopul unificării legislației, prin Decret Regal publicat pe 04 mai 1919, „*dispozițiile codurilor române penale și de procedură penală ... se aplică și în teritoriul Basarabiei...*” Călea de atac recursul, a fost stipulată în Constituțiile din 1866 și din 1923, cu specificarea că dreptul de recurs în casare este de ordin constituțional. Actele normative, inclusiv, Legea pentru Curtea de Casație și Justiție, stipulau dreptul de recurs în casare, competența Curții de Casație care judeca cererile în casație declarate împotriva hotărârilor tribunalelor de primă instanță, care erau exceptate de apelul și împotriva hotărârilor definitive care au fost pronunțate de instanțele de apel. Recursul în casare putea fi declarat și contra hotărârilor tribunalelor militare pronunțate în privința persoanei care nu deținea statutul de militar, adică pentru motive de necompetență, și în cazul în care recursul era declarat de către Ministerul Public, prin intermediul Procurorului General, cu scopul sesizării excesului de putere sau delictul al instanței de fond. Recurs putea fi declarat cu depunerea cererii în termen de o lună prin intermediul Curții de Apel a cărei hotărâre era atacată sau prin intermediul primei instanțe. Termenele de atac și căile de atac erau cele stipulate în lege și nu cele care oferea instanța judecătorească. Din acest motiv, în cazul în care instanța de judecată pronunță o sentință cu acordarea dreptului de recurs, însă potrivit legii călea de atac era prevăzută apelul, părților în proces le rămânea deschisă anume călea de atac apelul, și nicidecum recursul²⁹.

Articolul 2 din Decretul Puterii Sovietice nr. 2 adoptat pe 07 martie 1918, a stipulat că recursul în casare este singura cale de atac ordinară. Această reglementare

²⁸ Rusanovschi I. *Aspecte evolutive ale căilor de atac în Basarabia țaristă*. În: Studii Juridice Universitare, 2017, nr. 1–2(37-38), pp. 158-164.

²⁹ Rusanovschi I., Grama D. *Unificarea legislativă în folosirea căilor de atac în Basarabia după adoptarea constituției din 27 martie 1923*. În: Studii Juridice Universitare, 2015, nr. 3-4(31-32), pp. 154-161.

a fost menținută în Codul de procedură penală al RSFS Ruse din 1922 și de Principiile de bază din 1924 ale procedurii penale al URSS și a Republicilor Unionale. Recursul - singură cale de atac ordinară, a fost menținut și de Bazele procedurii penale a RSFS Ruse din 1960 și Codurile de procedură penală ale celorlalte republici unionale, cum ar fi cel al RSS Moldovenești din 1961³⁰.

În România desființarea apelului a intervenit sub influența legislației sovietice, prin Legea nr. 341 din 05 decembrie 1947 pentru organizarea judecătorească și apoi prin Legea nr. 345 din 29 decembrie 1947 pentru modificarea Codului de procedură penală, reforma care a fost pusă în aplicare la 01 martie 1948. Articolul 379 al Codului de procedură penală din 1936 a prevăzut că singura cale de atac ordinară este recursul, iar dispozițiile care reglementau apelul au fost abrogate. Prevederile respective au fost repetate și în Codul de procedură penală din 1968. Sistemul recursului a rămas și după reintroducerea căii de atac ordinară a apelului³¹.

4. Considerațiuni internaționale

Curtea Europeană, în cauza *Popovici c. Moldova*,³² a reiterat că modul de aplicare a art. 6 procedurilor în fața instanțelor ierarhic superioare depinde de caracteristicile speciale ale procedurilor respective. Trebuie ținut cont de totalitatea procedurilor în sistemul de drept național și de rolul instanțelor ierarhic superioare în acest sistem³³.

În materie penală, art. 2 din Protocolul 7 la CEDO instituie dreptul la un nivel dublu de jurisdicție. Însă, dreptul de a revizui o hotărâre irevocabilă prevederile art. 6 nu garantează (hot. CtEDO în cauza *ASITO c. Moldova*, nr. 40663/98, din 10.07.2001).

Totodată, art. 6 din CEDO poate fi apreciat ca o normă ce oferă un drept la un recurs judiciar efectiv. De asemenea, dreptul la un recurs efectiv se garantează și prin art. 13 CEDO. În situația înaintării pretenției formulate în baza art. 13 în coraport cu art. 6, Curtea Europeană va examina pretenția doar prin prisma art. 6, care instituie reguli mai stricte ca art. 13. Însă, Curtea Europeană va examina o cerere cu o pretenție întemeiată prin prisma art.6, cât și prin prisma art. 13, în cazul invocării lipsei recursurilor efective împotriva situației de examinare excesivă de lungă a cauzei penale (hot. CtEDO în cauza *Kudla c. Polonia*, 26.10.2000)³⁴.

---

³⁰ *Codul de procedură penală, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24.03.1961*. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești*, 1961, nr. 10, art. 42.

³¹ Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, pp. 843-847; Theodoru G. *Teoria și practica recursului penal. Ed a 2-a revăzută*. București: Hamangiu, 2007, pp. 23-27.

³² Hotărârea CtEDO *Popovici c. Moldova*, nr.289/04 și 41194/04 din 27.11.2007, §.66-69. [Accesat 19.02.2024] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460>

³³ Dolea I., *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ. Ed. A 2-a*. Chișinău: Cartea Juridică, 2020, p.1108.

³⁴ Răducanu T., Morari V., Gribincea V. [et.al.]. *Procedura și practica CEDO și alte tratate obligatorii pentru Republica Moldova*. Drept comunitar. Chișinău, Tipografia NivaPrim SRL, p.78.

Potrivit art. 2 al Protocolului 7 la CEDO orice persoană care a fost declarată vinovată de comiterea unei infracțiuni de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Prin lege sunt reglementate și motivele pentru care acesta poate fi exercitat³⁵.

Art. 2 al Protocolului nr. 7 nu cere ca instanța de nivelul doi să aibă competențe de a examina atât fondul cauzei, cât și chestiuni de drept. Examinarea doar a chestiunilor de drept în instanța de recurs satisface cerințele articolului respectiv³⁶.

Gradul doi de jurisdicție este stabilit pentru reexaminarea „declarației de vinovăție sau condamnarea”. În temeiul art. 2 nu există o obligație a statului de a stipula jurisdicții superioare în cazul de recunoaștere a vinovăției în prima instanță de fond sau pentru a contesta asprimea pedepsei care nu ține de „declarația vinovăției”. Totuși, par. 2 permite excepțiile de la regula stabilită în par. 1. care sunt:

- în cazul infracțiunilor minore, cum sunt recunoscute de lege;
- când persoana interesată a fost judecată în prima instanță de către cea mai înaltă jurisdicție (exemplu: subiectul special al infracțiunii - președintele țării, să fie judecat de Curtea Supremă de Justiție);
- când persoana a fost recunoscută vinovată și condamnată ca urmare a unui recurs împotriva achitării. Aici un criteriu important pentru stabilirea faptului dacă infracțiunea este considerată minoră reiese din chestiunea dacă această infracțiune este sancționată cu privațiune de libertate³⁷.

Potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală, par. 35 - 39, neatacarea cu apel a sentințelor judecătoriilor privind infracțiunile ușoare pentru săvârșirea cărora legea prevede în exclusivitate pedeapsa neprivativă de libertate este justificată de complexitatea redusă a cauzelor de acest fel, care, pentru a-și găsi o soluție temeinică și legală, nu este necesar să parcurgă trei grade de jurisdicție³⁸.

Concluzii

Recursul își păstrează locul între căile de atac, inclusiv în legislațiile actuale ale României și a Republicii Moldova, fiind periodic supusă unor reformări, modificări, dar niciodată exclusă.

Recursul este o cale de atac ce asigură accesul liber la justiție și un garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

³⁵ Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, semnat la Strasbourg la 22.11.1984. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55, art. 503, din 21.08.1997.

³⁶ Hotărârea CtEDO *Krombakh c. Franța*, nr.29731/96, din 13.02.2001, §.96, 97. [Accesat 19.02.2024] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.

³⁷ Răducanu T., Morari V., Gribincea V. [et.al.], *op. cit.*, p. 98.

³⁸ Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală nr.9 din 30.10.2009, §.35-39. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr. 5, pag. 4.

Reieșind din tradițiile naționale, recursul poate fi o cale de atac ordinară, cât și / sau extraordinară.

Recursul păstrează caracteristicile sale pe parcursul dezvoltării legislației procesual-penale și a practicii judiciare, rămânând a fi o cale de atac pasibilă exercitată în orice cauză penală, adresată instanței ierarhic superioară, predominant în drept, admisibilă în cazurile și pentru temeiurile prevăzute în lege, preponderent de reformare.

Bibliografie

1. *Convenția Europeană de la Roma pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997)*. [Accesat: 18.02.2024] Disponibil: [https://www.echr.coe.int/Documents/ Convention_ROM.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf)

2. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016

3. *Constituția României din 21.11.1991*. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29.10.2003.

4. *Codul de procedură penală a României nr.135 din 01.07.2010*. În: Monitorul Oficial al României nr.486 din 15.07.2010. art.38.

5. *Codul de procedură penală al României din 12.11.1968*, În: Buletinul Oficial al României nr. 145-146 din 12.11.1968. Republicat în: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 289 din 14.11.1996. [Accesat 18.02.2024] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/193>

6. *Codul de procedură penală nr.122-XV din 14.03.2003*. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

7. *Codul de procedură penală, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24.03.1961*. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești*, 1961, nr.10, art.42.

8. *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008*, art.465. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-84/100 din 17.03.2017.

9. Crișu A. *Drept procesual penal. Ediția a 4-a, revizuită*. București, Editura „Hamangiu”, 2013, 766 p.

10. Dolea I., *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ed. A 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020, 1408 p.

11. Hotărârea CtEDO *Krombakh c. Franța*, nr.29731/96, din 13.02.2001. [Accesat: 19.02.2024] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.

12. Hotărârea CtEDO *Popovici c. Modovei*, nr.289/04 și 41194/04 din 27.11.2007. [Accesat: 19.02.2024] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

eng?i=001-83460.

13. *Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la judecarea recursului ordinar în cauza penală nr.9 din 30.10.2009*. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr.5, p.4.

14. Iuga M. *Căile legale de atac în procesul penal*. Chișinău: Editura Garuda-art, 2000, 210 p.

15. Lapteacru V., Martîncic E. *Advocat v casaționom i nadzornom proizvodstve po ugovnîm delam*. Chișinău: Inconcom, 1994, 240 p.

16. *Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31.07.2023*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.318-321/570 din 18.08.2023.

17. Mera L., Rog L. *Recursul în procesul penal. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2009, 507 p.

18. Mrejeru T., Mrejeru B. *Căile ordinare de atac în procesul penal: apelul și recursul. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*. București: Editura Universitară, 2007, 236 p.

19. Neagu I. *Tratat de procedură penală*. București: Editura „Pro”, 1997, 732 p.

20. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală. Vol.2*. București, Editura „Universul Juridic”, 2015, 700 p.

21. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Ediția a III-a, revizuită și adăugită*. București: Editura „Universul Juridic”, 2021, 744 p.

22. Osoianu T., Calendari D. *Apelul penal*. București: Pro Universitaria, 2023, 224 p.

23. Papadopol V., Turianu C. V., Turianu C. *Apelul penal*. București: Casa de editură și presă „Șansa”-SRL, 1994, 293 p.

24. Paraschiv C.-S. *Apelul penal*. Editura „Hamangiu”, București, 2019, 264 p.

25. Păvăleanu V., *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Editura „Lumina Lex”, 2002, 636 p.

26. *Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, semnat la Strasbourg la 22.11.1984*. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-55, art.503, din 21.08.1997.

27. Răducanu T., Morari V., Gribincea V. [et.al.]. *Procedura și practica CEDO și alte tratate obligatorii pentru Republica Moldova. Drept comunitar*. Chișinău: Tipografia NivaPrim SRL, 296 p.

28. Rusanovschi I. *Aspecte evolutive ale căilor de atac în Basarabia*

- țaristă. În: Studii Juridice Universitare, 2017, nr. 1–2(37-38), pp. 158-164.
29. Rusanovschi I., Grama D. *Unificarea legislativă în folosirea căilor de atac în Basarabia după adoptarea constituției din 27 martie 1923*. În: Studii Juridice Universitare, 2015, nr. 3-4(31-32), pp. 154-161.
30. Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală. Edițiunea a doua. Revăzut și completat. Volumul V*. București: Tip. „Curierul judiciar”, 1927, 851 p.
31. Theodoru G. *Teoria și practica recursului penal. Ed a 2-a revăzută*, București: Hamangiu, 2007, 527 p.
32. Theodoru Gr., Chiș I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, 2020, 1192 p.
33. Theodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 3-a*. Editura „Hamangiu”, București, 2013, 896 p.
34. Udroiu M. *Procedură penală. Partea specială. Sinteze și grile*. Ediția 5, revizuită și adăugită. Editura „C.H.Beck”, București, 2018, 871 p.
35. Văleanu C. *Cazurile de casare în recursul penal*. București: Hamangiu, 2007, 331 p.
36. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol.II*. București: Editura „Paidea”, 1994, 505 p.

